

**KARAMANOĞLU MEHMETBEY
ÜNİVERSİTESİ**

**ULUSLARARASI
FİLOLOJİ ve ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ**

**INTERNATIONAL JOURNAL OF
PHILOLOGY and TRANSLATION STUDIES**

**MAKALE BİLGİLERİ
ARTICLE INFO**

Geliş Tarihi / Submission Date
03.12.2019

Kabul Tarihi / Admission Date
17.12.2019

e-ISSN
2687-5586

ÇİNCE DEN YAPILAN ÇEVİRİ HATALARI THE INFORMATION POLLUTION CREATED BY MISTRANSLATED WORKS

Bülent OKAY

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sinoloji Anabilim Dalı, Emekli Öğretim Üyesi, bulentokay51@gmail.com.tr

Öz

Eskiden uzaklık ifade eden “Çin” günümüzde adeta çok iyi tanıdığımız kapı komşumuz olmuştur. “İlim Çin’de bile olsa gidip öğreniniz” ifadesi dilden dile dolaşırken günümüzde Çin malları elden ele dolaşmaktadır. Çin’in dış dünyaya açılması Türkiye’de de karşılığını bulmuş, Çin her yönüyle Türkiye’de hissedilmeye başlanmıştır. Piyasaları saran Çin malları dışında, Çince dil kursları, Çince den yapılan çeviriler rağbet görmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da Çin ile ilgili doğru yanlış, kaliteli kalitesiz ne kadar ürün ve bilgi varsa ülkemize yoğun bir biçimde girmiştir. İnsan; herhangi bir eşyayı satın alırken aldığı malın kalitesini onun en azından fiyatına bakarak ölçebilme şansına sahiptir. Ancak söz konusu kitaplardaki bilgi olunca aynı şansa sahip değildir. Çin ile ilgili yazılan kitapların ve çeviri eserlerin doğruluğunu sorgulama imkânı bulunmamaktadır. Bu da bilgi kirliliğine yol açmakta ve toplum yanlış bilgilendirilmektedir. Bunun sonucunda da telafisi mümkün olmayan hatalar bilgi dünyasında yerini almaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çin, Çince, Çeviri, Türk Tarihi, Türk Kültürü, Çin Kültürü

Abstract

Similar to the fast-paced contamination of the air we breathe in, the water we drink and the earth we walk on, the information pollution of our age is surrounding us. In this presentation, we are giving examples of the info pollution caused by mistranslations of the Chinese texts to Turkish language. This pollution is mainly caused by two reasons: 1) Mistranslations from the Western translations of the original texts by translators who don't know Chinese culture 2) Mistranslations caused by the scholars/translators who translate from the original Chinese texts without a sound knowledge of the language. Translators and scholars are unfortunately contributing to and disseminating the mistranslation pollution in translations of Chinese texts to the Turkish language.

In 2000, The Turkish Historical Society started a project named: “Translation of Chinese Texts Related to the Turkish people” and assigned a project leader that seems to have questionable knowledge of the Chinese language. The book cover of the project contains an inconceivable mistake in its title: Instead of using the Chinese character “传”, which means “record, document, biography”, the cover had the “砖” character, which means a “brick”. Sadly, a professor made this mistake.

Key Words: China, Chinese, Translation, Turkish History, Turkish Culture, Chinese Culture

GİRİŞ

Çeviri nedir, çeviribilim nedir gibi konulara girmeden kısaca, çeviri hatalarından örnekler vereceğiz. Yapılan çeviri hatalarını örneklerle anlatmaya çalışacağız.

Öncelikle; iyi bir çeviri için neler gereklidir? Çeviri yapacak kişilerde ne gibi özellikler bulunmalıdır, kısaca alt başlıklar halinde hatırlayalım:

1. Çevirmen Ana Diline Hâkim Olmalıdır.

Öğreneceğimiz yabancı dil ya da diller, ana dilimiz ile sınırlıdır. Anadilimizi, elimizdeki bir bardağa benzetebiliriz. Biz bu bardağı kullanarak; bir kovadan da su alsak, okyanustan da su alsak, ancak elimizdeki bardak kadar su alabiliriz. Bir kişi, ancak ana dili kadar yabancı dil öğrenebilir.

Kitabın adı “Sanskrit-Türkçe Sözlük”. Kitabın 8. sayfasında yer alan “Önsöz” aynen şöyle başlıyor: “Oysa elbette, tüm diller ve tüm çeviriler sözlüğe gereksinim duyarlar. Türk Hindolojisinin, diğer birçok bilim dalında olduğu gibi...”(Kaya 2006, 8)

Bir paragraf, “oysa” ile de başlamaz, “elbette” diye de başlamaz. Kaldı ki bu iki sözcüğün birlikte kullanılması mümkün değildir. Her ikisi de bir anlatımdan sonra kullanılır. “Oysa”, önceden anlatılan bir düşüncenin aksini söylemek için kullanılır. “Elbette” ise, önceden anlatılan bir düşünceyi desteklemek için kullanılır.

“Türk Hindolojisinin” terimi ne demektir? “Hindoloji” ülkelere göre farklılık mı göstermektedir? Türkiye’deki Hindoloji çalışmaları denilmesi gerekmez mi? Bir diğer nokta ise dillerin ve çevirilerin, sözlüğe ihtiyaç duymamasıdır; insanlar sözlüğe ihtiyaç duyarlar.

2. Hangi Dilden Çeviri Yapacaksa, O Dili İyi Bilmelidir.

Çeviri yapacak kişi, terimleri, özdeyişleri, deyimleri bilmezse, okuduğunu anlayamaz ki çevirsin. Örneğin Çin kültüründe sıkça kullanılan “feng shui” nedir, ne anlam taşımaktadır?

Ünlü “Titanik” filminde, gemi buzdağına çarpıp üzüyken kaptan “tam yol geri” diye emir vermektedir. Oysa denizciler bunun için, “tornistan” terimini kullanırlar. Çeviri metninde denizcilikle ilgili terimler geçiyorsa çevirmen; puruva (geminin ön kısmı), pupa (geminin arka kısmı), iskele (geminin sol tarafı), sancak (geminin sağ tarafı) terimlerini bilmek zorundadır. Bilmiyorsa da araştırmak zorundadır.

3. Çevireceği Eseri Doğru Seçmelidir.

Ülkemizde buna pek dikkat edilmediğini üzülmekteyiz. “Taocu Seks” diye kitap var. Çin’de böyle bir şey yoktur. Ama ne yazık ki, bizim piyasamızda böyle bir kitap var. Kitabı

seçen yayınevi ya da çevirmen; 道家 (Dàojiā) ile 道教 (Dàojiào) arasındaki farkı bilmiyorsa, piyasada “Taocu Seks” diye kitaplar olur.

4. Çevireceği Konu İle İlgili Terim Ve Kavramları Bilmelidir.

Her iki dildeki terim ve kavramları bilmelidir. Ortaokul öğrencileri bile; “sensitive meat ball”, “translated chicken” gibi terimlerle dalga geçmektedirler. Ama çevirmenlerimiz (!) harikalar yaratmaya devam etmektedirler.

Örneğin; 29 Eylül 2007 cumartesi günü saat 12:30’da, bir televizyon kanalında yayımlanan National Geography belgeselini anlatan spiker şöyle diyordu: “Pelikanlar için ıslak yer gerekli”. Elbette spiker eline verilen metni okuyor. İyi de bu metni çeviren kişiye ne demeli! Pelikan, balıkçıl gibi kuşların “sulak” yerlerde yaşadığını bilmiyor. Çevirmen, “sulak” sözcüğünü hiç duymamış!

5. Çevireceği Eserin Yazarını, Ülkesini, Kültürü İyi Tanımalıdır.

Çevirmen, anlatılmak istenenleri ancak o zaman anlayabilir. Türk kültüründe, yörelere göre özel terimler kullanılmaktadır. Örneğin; kuma, berdel, imece, kirve, sağdıç, vb. Çevirmen, diğer kültürdeki özel terimleri bilmek zorundadır. Eğer, bilmiyorsa araştırmak zorundadır.

Çınceden çeviri yaparken; 第八路军 (Dì bā lù jūn) sözcüğünü “sekizinci yol ordusu” diye çeviriyorsanız, Türk ordu yapılanması hakkında en temel terimleri bile bilmiyorsunuz demektir.

6. Okuyucu Kitlesinin İyi Belirlenmesi Gerekmektedir.

Okuyucu kitlesini iyi belirlerseniz kullanılacak dili de belirlemiş olursunuz. Sizlerin de takdir edeceği gibi, çeviri yapacak kişinin anadilini ve çeviri yapacağı dili çok iyi bilmesi gerekmektedir. Çeviri yapacağı kültürü iyi tanımalıdır. Çeviri becerisine sahip olmalıdır. Eğer özgün bir kitap yazılacaksa, kitap yazacak kişinin konuyla ilgili altyapıya sahip olması gerekir. Bunların yanı sıra elbette, anadilini ustaca kullanma becerisine sahip olmalıdır.

Kısaca bazı noktalara değinmeye çalıştık. Bildiklerinizi tekrarlamış olduk aslında. Gelelim Çınceden yapılan çeviri hatalarına. Örneklere geçmeden önce önemle belirtmek isteriz ki amacımız, kimseyi küçük düşürmek ve aşağılamak değildir. Sadece saptadığımız çeviri hatalarından örnekler sunacağız. Çeviri hatalarının hangi boyutlara geldiğini görelim:

ÇİNCE'DEN YAPILAN ÇEVİRİ HATALARI

Ben Sinoloji Profesörüyüm. Görevim; Çin dilini kullanarak, Çince kaynaklardaki Türk tarihi ve kültürü ile ilgili araştırma yapmaktır. Bunu yaparken de; Çin kültürü, dili, felsefesi, tarihi gibi konularını iyi bilmem gerektiğini düşünmekteyim.

Bilindiği gibi Çin, yakın zamana kadar “uzaklık” ve “bilinmezlik” ifade eden bir kavram olarak kullanılmıştır. Ne yazık ki uzun yıllar, Çin hakkındaki bilgilerimiz çok sınırlı kalmıştır. Daha sonra Çin'i tanımaya başladığımızda da Çin'i, Batı'nın gözüyle tanımak hatasına düşmüşüz. Batı'da Çin'le ilgili yapılan çalışmaların ve Batı dillerinden yapılan çevirilerin doğruluğunu araştırma şansımız olmadığı için, yapılan çalışmaların tümünü doğru kabul etmek gibi büyük bir yanılığa kapılmışız. Bu nedenlerle, şu anda elimizdeki Çin ile ilgili bilgilerin çoğu ya eksiktir ya da yanlıştır.

Çince imleri Latin harfleriyle yazabilmek için çeşitli transkripsiyon sistemleri oluşturulmuştur. Çince bir metni ya da sözcüğü Latin harfleriyle yazmak isteyen bir kişi, bu sistemlerden birini ya da ötekini seçmek ve kullanmak zorundadır. Ancak, kitapçı raflarını dolduran kitapların hiçbirinde buna uyulmadığını görmekteyiz.

Çince “tez” olarak yazılan bir sözcük yoktur. Hangi transkripsiyon sistemine göre yazıldığını anlamaksa mümkün değildir. Bazı kitaplarda da; “Wei”, “Şe”, “Çiu”, “Çing”, “Çou”, “Ai Şu Çi”, “Çi Wou Tzu”, “Tzu Hsai Çü fu valisiydi” (Akyıldız 1988) vb. sözcüklere rastlıyoruz. Kimi sözcük Wade-Giles Transkripsiyon Sistemi 'ne göre yazılmış, kimi de Türkçe okunduğu gibi yazılmış. Anlaşıyor ki, belli bir sisteme uyulmamış.

Başka kitaplara baktığımızda da aynı durumla karşılaşlıyoruz. “Ya Tsz-hwa”, Peh-I ve Shuh Ts'i”, “Yen Yuen”, “Hwui”, “Dük Ngai”... (Olçaytu 2001) vb. sözcükleri kitabın her sayfasında görebiliyoruz. Bu kitapta, hangi transkripsiyon sisteminin kullanıldığını anlamak mümkün değil.

Bazı kitaplarda ise Çince imler kullanılmıştır. Ama kullanılan imlerin kitaptaki konularla yakından uzaktan ilgisi yoktur. Bu imlerin “süs” olarak kullanıldığı çok bellidir. Bazı imlerinse çoğu ters basılmıştır (Pound 2003). Bazı imler ise, Çince başka her şeye benzemekte... Çince bilmeyen birinin elinden çıktığı anlaşılan bu anlaşılmaz çizgiler, Çince bilenleri ciddi biçimde rahatsız etmektedir.

Kitapların çoğunda, “kral”, “dük”, “duçes”, “düşes, “şövalye” gibi sözcüklerin sıklıkla kullanılmış olduğunu görüyoruz. Bu sözcükler ilk bakışta okuyucuyu rahatsız etmemektedir. İngilizce ya da başka Batı dillerine özgü olan bu terimleri, Çince den Türkçeye çevrilen bir metinde kullanmak sizce ne kadar uygundur? “Osmanlı Kralı II. Mehmet, Dük Mehmet'e dedi ki!” ya da,

“Osmanlı Kralı Kanuni, Kraliçenin isteği üzerine Prens Mustafa'yı boğdurttu.” şeklindeki ifadeleri kabul etmek mümkün müdür? Ne yazık ki pek çok akademisyen de bu hataya düşmektedir.

Bu yazımızda bilimsel hatalardan örnekler verirken, ne yazık ki bazı hocalarımızdan da örnekler sunmak durumundayız. Kesinlikle bilinmelidir ki amacımız, kimsenin kişiliğine hakaret etmek ve onları küçük düşürmek değildir.

Bilimsel alanda yapılan pek çok yanlış, ne yazık ki topluma “doğru” olarak sunulmakta ve insanlar yanlış bilgilendirilmektedir. Vahim olan, bu durumu olağan kabul ediyor olmamızdır.

Ülkemizde, Çin ile ilgili yazılmış kitap ya da çeviri eserlerde, tam bir karmaşa yaşanmaktadır. Doğru ile yanlış iç içe girmiş durumdadır. Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu okuyucuların anlaması imkânsızdır. Bu yazımızda, yapılan çeviri hatalarıyla ilgili birkaç örnek vermeye çalışacağız. Vereceğimiz örnekler, durumun ne kadar vahim olduğunu gözler önüne sermeye yetecektir.

Piyasaya baktığımızda, inanılmaz bir bilgi kirliliği yaşandığını görmekteyiz. Okuyucuların büyük bir kısmı bunun farkına varamamakta ve kendisine sunulan her bilgiyi doğru kabul etmektedir. Piyasada satılan kitaplarda, sırf okuyucunun ilgisini çekmek için ilginç adlar kullanılmaktadır.

Piyasada satılan kitap adlarına bir göz atalım: “Taocu Seks”, “Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı”, “Zen Budizmi ve Dolmuşa Binme-İnme Sanatı.”

Bu kitap adlarına bakarak biz de kitap adları önerebiliriz. Tarafımızdan önerilen kitap adları: “Mevlana ve Asansöre Binme - İnme Sanatı”, “Nasrettin Hoca ve Bilgisayar Teknikleri”, “Yunus Emre ve Ticarete Verim Artırıcı Yöntemler.”

Önerdiğimiz kitap adlarını duyunca gülüyoruz ama piyasada satılan kitapları hiç kimse yadırgamıyor. Artık okuyucular da, bizler de alıştık.

Çeviri hatalarında bir önemli sorun da çevirilerde kullanılan terimlerdir. Kullanılan hatalı terimler, büyük bir çevre felaketi gibi kirlilik yaratmaktadır. Bazı bilim adamları (!) ise bu terimleri ısrarla savunmaktadır. Bu davranışı anlamak mümkün değildir.

Bilgi kirliliğinin önüne geçebilmek için, mutlaka çevirilerde kullanılan terimlerin standart hale getirilmesi gerekir. Bilim adamları bu konuda çok hassas davranmak zorundadır. Küçük bir örnek verelim:

Ünlü Çinli düşünürün Çince adı “孔子” şeklinde yazılmaktadır. Yabancılar Latin harfiyle, “Kong Zi” diye yazmaktadır. Batılılar “Kong Zi” sözcüğünü “Konfüçyüs”¹ olarak yazmışlardır.

¹ Konfüçyüs adı Konfiçyüs, Konfüçyus vb. değişik biçimlerde de yazılmaktadır.

Konfüçyüs'ün kurmuş olduğu düşünce akımı Ru Jia (儒家) olarak adlandırılır. Batılılar bu düşünce akımına, “Konfüçyanizm”, bu düşünce akımını destekleyenlere de “Konfüçyanist” demişlerdir. “Çince bir sözcüğe “...izm”, “...ist” gibi ekler takarak yeni sözcükler türetmek doğru değildir. Bu hata nesilden nesile devam edip gidecektir.

Piyasada satılan kitapların çoğunda, "kral", "dük", “kont”, "düşes", "şövalye" gibi sözcükler sıklıkla kullanılmaktadır. İşin kötüsü, gözümüz ve kulağımız bu duruma alışmış durumdadır. Ne yazık ki pek çok akademisyen (!) bu hatada ısrar etmektedir.

Batı dünyasına ait olan bu terimleri, Çince'den Türkçeye çeviri yaparken kullanmak doğru değildir. Bu duruma o kadar alışmışız ki, artık yapılan hataların farkında bile değiliz. Örneğin, “Budist rahip” sözcüğü hiçbirimizi rahatsız etmiyor. O zaman sormak gerek, neden “Budist imam” ya da “Budist haham” değil de Budist rahip?

Yapılan Hatalardan Örnekler:

Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu; 2000 – 2005 yıllarını kapsayan, “Türklerle İlgili Çince Belgelerin Türkçeye Kazandırılması Projesi” başlatır. Beş yıl sürecek olan bu projenin başına, projeyi yürütecek düzeyde Çince bilmeyen bir akademisyen getirilir. Çalışmalar beş yıl sürer. Sonuç, kocaman bir “fiyasko” olur.

Proje yürütücüsü, gerektiği kadar Çince bilmediği için, projenin kontrolünü başkasına kaptırır. Kontrolü eline alan kişi, projeyi üç çalışma grubuna böldürür. Gruplardan biri, sorumlu oldukları bölümü tamamlar ve bağımsız olarak kurumda yayımlar. Projenin başındaki kişi de kendi grubunun çalışmalarını kuruma verir ve o da bağımsız olarak yayımlar. Projenin üç gruba ayrılmasını sağlayan kişi, çalışmasını tamamlayamaz. Artık ortada proje diye bir şey kalmamıştır.

Şimdi; projenin başına getirilen kişinin tamamladığı ve kurumun bastıracağı kitabı ele alalım. Önce kitabın kapağına bir göz atalım.²

İlk bakışta tuhaf bir durum yok gibi gözükmektedir. Oysa kapakta çok büyük bir hata bulunmaktadır. Başlangıç düzeyinde Çince bilen birinin yapmayacağı kadar basit bir hatadır yapılan.

Kitabın kapağında “突厥列传 (Tūjué liè zhuàn)” yazması gerekirken, “突厥列砖 (Tūjué liè zhuān)” yazmaktadır. Çince bilmeyenler buradaki hatayı fark edemezler. “Göktürk Monografisi” anlamına gelmesi gereken başlıkta, “monografi” sözcüğü “传” biçiminde yazılması gerekirken,

² Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (2006), *Çin Kaynaklarında Türkler, Eski T'ang Tarihi (Chiu T'ang-Shu) 194a* “Türkler” Bölümü (açıklamalı metin neşri), (XXVIII. dizi - sayı 6), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

“砖” biçiminde yazılmıştır. “传 ve 砖” sözcükleri bir birlerine çok benzerler ama aralarında önemli anlam farkı bulunmaktadır. Sözcüklere sesini veren “专” sözcüğü Türkçe de “cuan” olarak okunmaktadır. Çince “专” iminin önüne “人” imi getirildiğinde “传 (zhuán)”; biyografi, kayıt, belge anlamına; “专” iminin önüne “石” getirildiğinde ise “砖 (zhuān)”; tuğla anlamına gelmektedir. Kitaplar hatalı olarak basılmıştır. Artık bu hatanın geri dönüşü de yoktur.

Söz konusu kitaptaki hatalar, sadece kapaktakiyle sınırlı değildir. Kitabın 25. sayfasındaki satırı aynen alalım: “Tu-li Kağan Ping vilayetine kadar geldi; ancak, yolda hastalanıp öldü.” Sorumuz şudur: “Tu-li Kağan Ping vilayetine kadar geldi mi yoksa yolda hastalanıp öldü mü?”

Kitabın 26. Sayfasında da önemli çeviri hatalarıyla karşılaşırız ve hayretler içinde kalırız. Göktürklerden söz eden metnin Türkçeye çevirisinde, “Türkler” denilmektedir. Çince metinlerde 突厥 (Tūjué)³ sözcüğü geçmektedir. “Türk” sözcüğü geçmemektedir.

Aynı sayfada, “Göktürkler ve hemcinsleri” denmektedir. Acaba “Göktürklerin hemcinsleri” nasıl bir şeydir? Bunu anlamak mümkün değildir.

Metinde, “Milyonlarca esir” denmektedir. Milyonlarca demek, iki milyon ve üstü anlamına gelir. Acaba o dönemde Göktürklerin nüfusu ne kadardır? İki milyon esir ne anlama gelmektedir? Yine aynı sayfada “Reisülküttap” terimi geçmektedir. Bu sözcüğün Türkçe karşılığı yok mudur? Çince metinde geçen bu unvan, neyin karşılığıdır?

Kapakta, olmaması gereken büyük bir hata bulunmaktadır. Kitap içinde de sadece bir sayfada dört büyük yanlış vardır. Ne yazık ki bütün bu hataların altında Profesör unvanı taşıyan bir akademisyenin imzası bulunmaktadır.

Böyle bir eleştiri yaptığınız zaman, bu hareketiniz akademisyenin kişiliğine saldırı olarak kabul edilmektedir. Çeviri yaptığı dile ve konuya yabancı olan bir akademisyenin içine düştüğü bu durum çok üzücü ve düşündürücüdür. Hatalar bu kadarla kalmamakta ve kitabın içinde çok önemli çeviri hataları bulunmaktadır.

Şimdi de Konfüçyüs ile ilgili bir çeviri kitaptan alıntılar yapalım:⁴

“Öğrencilerden bir dedi ki, Hoca'nın dışsal kültürünü dinlemek mümkün ama doğadan ve Göksel Yol'dan söz edişini dinlemek mümkün değildir.” (s. 63)

“Konfüçyüs ağ kullanmaz, oltayla balık tutardı; avlanırken daldaki kuşlara silah atmazdı.” (s. 75)

³ 突厥 (Tūjué) sözcüğü, Türkçemize “Göktürk” olarak kazandırılmıştır.

⁴ Thomas Cleary (1997), *Konfüçyüs Düşüncesinin Temelleri*, Sibel Özbudun (Çev.), İstanbul: Anahtar Kitaplar.

“Bir öğrencisi Konfüçyüs’e berraklığı sordu. Konfüçyüs dedi ki: İğnelemeler ve acı verici ilenmeler seni etkilemiyorsa, berrak sayılabilirsin. İğnelemeler ve acı verici ilenmeler seni etkilemiyorsa, algıları güçlü sayılabilirsin.” (s. 85)

“Konfüçyüs dedi ki: Yol’u sabahleyin duy, o akşam ölecek olsan da gam yeme.” (s. 93)

“Konfüçyüs dedi ki: Kalacak yer düşünen bir şövalye, şövalye sayılmaz.” (s. 95)

“Konfüçyüs dedi ki: Kişi Yol’u yayabilir, ama Yol kişiyi büyütmez.” (s. 101)

“İnsancılık çok mu uzakta? Kişi insanca olmak isterse, insancılık oradadır. (s. 113)

Burada çevirilerini verdiğimiz örnek cümlelerden hiçbir anlam çıkmamaktadır. Bir örnek cümle daha verelim: “Babasız ve yoksul olarak büyüyen Konfüçyüs geçimini çeşitli tuhaf işlerde çalışarak sağlamaktaydı.” (s. 23). Burada sözü edilen “tuhaf iş” ne anlama gelmektedir? İnsan sormadan edemiyor: “Konfüçyüs, ne gibi işlerde çalışmış olabilir ?”

Görüldüğü gibi, sadece İngilizce bilmek, Konfüçyüs ile ilgili bir kitabı çevirmeye yetmemektedir.

Şimdi de “*Çin Simgeler Sözlüğü*” kitabını ele alalım ⁵. Kitabın dış kapağında ünlü Sinolog Wolfram Eberhard’ın adı yer almaktadır. Ama nedendir bilinmez, çevirenlerin adı kapakta yer almamaktadır. Çeviriyi yapanların adları iç kapakta yazmaktadır. Çevirenler: Prof. Dr. Aykut Kazancıgil ve Ayşe Bereket ⁶. Kitapta çok fazla hata bulunmaktadır. Bu kitaptan da birkaç örnek verelim:

Bir resim altı yazısı: “Ejderha şeklinde uçurtmaları uçuran çocuklar.” (s. 86) Resimdeki uçurtma “ejderha” biçiminde değil, “kelebek” biçimindedir. Metni yazanlar resme bile bakmamışlar.

Bir resim altı yazısı: “Bir çocuğa itaat eden su mandası.” (s. 206) “Manda”yı hepimiz biliriz de, “su mandası” nasıl bir yaratıktır acaba!

Bir resim altı yazısı: “Maymun üzerine binmiş maymun: ‘her nesil kont rütbesine yükselsin’.” (s. 212). İyi güzel de, “maymun üstüne binmiş maymun” sembolü ne anlama gelmektedir? Çin kültürünü bilmezseniz, “*Çin Simgeler Sözlüğü*” kitabını Türkçeye çevirebilirsiniz ama simgeleri açıklayamazsınız.

Konu başlığı: “Su Kabağı (Kavun)” (s. 277). İnsan sormadan edemiyor: “Su kabağı” ile “kavun” aynı şey midir?

⁵ Wolfram Eberhard (2000), *Çin Simgeleri Sözlüğü*, Aykut Kazancıgil-Ayşe Bereket (Çev), İstanbul: Kabalıcı.

⁶ Ek: Türk-Çin Sanatı İlişkileri Yrd. Doç. Dr. Yaşar Çoruhlu.

“Konfüçyüs’e ait olduğu zannedilen bir atasözü: Hırsızlıkla suçlanmak istemiyorsanız su kabağı tarlasından geçerken eğilmemeniz gerektiğini söyler.” (s. 277) Herkes bilir ki su kabağı tarlada yetişmez. Konfüçyüs’e ait bir söz nasıl “atasözü” olabilir.

Çin kültürüne yabancı akademisyenlerin çevirdiği ve yayına hazırladığı eserde böyle hatalar olmasını doğal karşılamak gerekmektedir.

Yıllar önce kaybettiğimiz, çok değerli bir bilim adamı, çok sayıda akademisyen yetiştiren saygıdeğer bir hocamız da Çinceye bulaşmakta ve çalışmalarını Çince kaynaklara dayandırma çabasına girmektedir. İstmeden de olsa bilgi kirliliğine katkıda bulunmaktadır.

Şimdi hocamızın “*Türk Mitolojisi*”⁷ adlı eserini ele alıp “Ergenekon Efsanesi” ile ilgili sayfalara bakalım.

Göktürklerle ilgili bölümde şöyle bir ifade yer almaktadır: “Daha sonra *Lin* adını taşıyan bir memleket tarafından mağlup edildiler.” (s. 20)

Hemen bir alt satırda da “(Tamamen öldürülen Göktürkler içinde), yalnızca on yaşında bir çocuk kalmıştı. (*Lin* Memleketinin) askerleri, çocuğun çok küçük olduğunu görünce, (ona acımışlar ve) onu öldürmemişlerdi” denmektedir. (s. 20)

İki sayfa sonra da şöyle bir anlatımla karşı karşıya kalıyoruz. “Bir rivayete göre (Göktürklerin) ilk ataları, Hsi-Hai, yani Batı-Denizi’nin kıyılarında oturuyorlardı. *Lin* adlı bir memleket tarafından, onların kadınları, erkekleri, (çocukları ile birlikte) büyüklü küçüklü, hepsi yok edilmişlerdi.” (s. 22)

Hemen bir alt paragrafta anlatım devam ediyor. “(Türklerin eski düşmanı *Lin* devleti, çocuğun hala yaşadığını duyunca), hemen adamlarını göndererek...” (s. 22)

Ergenekon efsanesi ile ilgili Çince metinde “邻国 (lín guó)” terimi geçmektedir. Çince “邻 - lín” komşu, “国 - guó” sözcüğü de ülke anlamına gelir. (Ancak, buradaki anlamını “ulus” diye çevirebiliriz.) Buna göre bu terimin “komşu bir ulus” olarak çevrilmesi gerekmektedir. Ortada “Lin Devleti” falan yoktur.

Burada yapılan hatanın nerelere ulaştığını görelim. Bir akademisyen tarafından yazılmış olan “*Türk Mitolojisinin Anahatları*”⁸ adlı eseri elimize aldığımızda, “Rivayete göre Göktürklerin ataları *Lin* devleti tarafından yenilgiye uğratarak tümüyle yok edilirler...” şeklinde bir ifade ile karşılaşmaktayız. Yazarın bu bilgiyi Çince bilmediği, Çin kaynaklarından yararlanmadığı ve başka bir kaynaktan aldığı anlaşılmaktadır. Alıntı nereden yapılmış diye baktığımızda ise, bir önceki eserden yararlanıldığını görmekteyiz.

⁷ Bahaeddin Ögel (1971), *Türk Mitolojisi* (Cilt I), Ankara: Türk Tarih Kurumu.

⁸ Yaşar Çoruhlu (2002), *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabcacı.

Tarihte asla var olmamış olan bir “Lin Devleti” yaratılmıştır. İki akademisyenin peş peşe yaptığı bu bilgi yanlışını kim düzeltecektir? Ne yazık ki bu hata böylece devam edip gidecektir. Çünkü hatayı yapanlar, konunun uzmanı kabul edilen akademisyenlerdir.

“*Türk Mitolojisinin Anahatları*” isimli eserde bir bilgi yanlışısı daha bulunmaktadır. Yazar kitapta “Çin kaynaklarından Shih-Chi ve Hou-han-shu’da gök ve yer ibadetlerinden bahsedilirken Hunların bir ejder festivali düzenlediğinden söz edilir. Hsiung-nuların merkezlerinin Ejder Şehri anılışı da belki eskiden bazı Türk toplulukları arasında ejder kültürünün varlığını ortaya koyuyor...” demektedir. (s. 133)

Yazar Shi Ji ve Hou Han Shu adındaki Çin kaynaklardan söz etmektedir. Ancak bununla ilgili bir referans göstermemektedir. Buradan da yazarın Çince bilmediği anlaşılmaktadır. Çince bilmeyen bir kişinin böyle bir iddiada bulunması son derece sakıncalıdır. Burada kullanılan ifadeyi ikincil bir kaynaktan aldığı ve aynen aktardığı anlaşılmaktadır. Başka akademisyenler de bu kitaptan yararlanacak ve bilmeden de olsa hatanın yayılmasına katkıda bulunacaklardır; aynen söz konusu eserde olduğu gibi.

Şunun kesinlikle bilinmesi gerekir ki ejderha bir Çin motifidir. “Ejderha” Çinlilerin atası sayılan bir hayvandır. Çinliler kendilerine “龙的传人 (Lóng de chuánrén)” yani, “ejderha soyu” derler. Ejderha hiçbir zaman bir Türk motifi olmamıştır. Bu önemli bir bilimsel hatadır.

İnternet aracılığıyla yayılan bilimsel kirlilik ise ciddi boyutlardadır. Çin ile ilgili herkes kafasına göre bir şeyler yazmaktadır. Örneğin; Polis Koleji öğrencilerinin çıkardığı dergide Konfüçyüs’ün bir sözüne yer verilmiş: “Allah’ım bana bahçesi çiçek, rafları kitap dolu bir ev ver, başka bir şey istemem.” Konfüçyüs böyle bir şey demiş mi, buna değinmeyeceğim. Tümcenin başındaki “Allah’ım” sözcüğü, bilgi kaynağının ne kadar güvenilir olup olmadığını gözler önüne sermektedir.

Polis Akademisi tarafından çıkartılan derginin arka kapağında da Konfüçyüs’e ait bir söz yer almaktadır: “Gerçek bilim, bildiğimizi bilmek ve bilmediğimiz şeyleri de bilmemektir. Yalancı bilim ise, bilmediğimiz şeyleri biliyoruz sanmak ve gerçekten bildiğimizi bilmemektir.” Konfüçyüs’e ait bu anlamlı söz⁹ Türkçeye yanlış çevrilmesinden dolayı ne yazık ki anlamsız bir söz öbeği haline dönüşmüştür. Bu sözün aslı şudur: “子曰: 知之為知之、不為不知、是知也。(Zi yuē: Zhīzhī wéi zhīzhī, bùzhī wéi bùzhī, shì zhī yě.). Konfüçyüs diyor ki: Bilen ve bildiğinin farkında olan; bilmeyen ve bilmediklerinin farkında olan, gerçek bilgili insandır.”

⁹ Konfüçyüs’ün bu sözünü farklı biçimlerde çevirebiliriz: “Bildiğinin farkında olmak; bilmediğinin de farkında olmak, işte gerçek bilgi budur.” “Eğer bir insan; bildiklerinin ve bilmediklerinin bilincindeyse, gerçek bilgili insan odur.” “Bildiğini ‘biliyorum’, bilmediğini ‘bilmiyorum’ diyen, gerçek bilgidir.” Bülent Okay (2017), *Konfüçyüs*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, s. 22.

Çinli ünlü yazar Bayan Tie Ning tarafından yazılmış olan “Sonsuz Ne Kadar Uzun”¹⁰ adlı romandan da birkaç örnek verelim. Eserin İngilizceden çevrildiği anlaşılmaktadır.

Kitabın, Yazar Hakkında bölümünde yazar tanıtılırken şöyle bir ifade yer almaktadır: “*Tie Ning’in Oh Xiangxue!* isimli kısa öyküsünün biri uyarlaması olan ve aynı ismi taşıyan film, 41. Berlin Uluslararası Film Festivali ve Çin Golden Altın Horoz Film ödülleri ve Yüz Çiçek Film Ödüllerinde çok sayıda dalda ödüle değer bulunmuştur.”

Burada yer alan “Golden Altın” ifadesi ilginçtir. Editörün eseri nasıl kontrol ettiği anlaşılmaktadır. Gelelim çeviri hatalarına:

“Son gördüğüm ise Haomen Kuru Bira’ydı.” (s. 64). Çevirmen, “dry beer” terimini çevirirken, “dry” sözcüğünü “kuru” olarak çevirmiştir. Bilindiği gibi, “dry” sözcüğü, bir içkinin sert olduğunu ifade eder. Çevirmen bu basit ayrıntıyı bile bilmemektedir.

“İşkembe denen et türünden hoşlanmayı öğrendiğim yerin ‘güney uç’ olduğuna inanıyorum.” (s. 90). Cümlede ne söylenmek istediği anlaşılmamaktadır. Ayrıca, “işkembe” bir et türü değildir. Türkçemizde “sakatat” olarak geçmektedir.

Dipnotta şöyle yazmaktadır: “ren ve yi iki Çin harfidir.” (s. 95). Çince “harf” yoktur.

“Sinek raketini kullanarak sinek öldürmeyi dahi beceremezdi.” (s. 100). Türkçemizde “sinek raketi” diye bir sözcük kullanılmaz. Türkçede bu alete “sineklik” denir.

“Ceketin boyuna doğru olan düğmelerini açık tutar, buradan dışarı çıkan parlayan beyaz gömleğinin yakası insana bir türlü yakınlık hissi verirdi.” (s. 102). Burada çevirmenin, “ceketin üst düğmelerini” anlatmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Bilinçsizce doğaya atılan bir kâğıt parçasının ve sigara izmaritinin doğaya karışması için en az 3 ay gerekmektedir. Bir kibrit çöpü 6 ayda, sigara filtresi ise 1-2 yıl içinde doğaya karışmaktadır. Bu süre tahta parçası için 15 yıl olmaktadır.

Bir alüminyum kutu, doğa koşullarına bağlı olarak, 10 ile 100 yıl kadar bozulmadan kalabilmektedir. Plastik şişe 100 ile 1000 yıl, cam şişe ise 4000 yıl, bozulmadan doğada kalabilmektedir. Nükleer ve kimyasal kirliliğin zararlarını ise anlatmaya sözcükler yetersiz kalmaktadır. En dayanıklı cisim bile en fazla 4000 yıl dayanmakta ve sonunda doğaya karışmaktadır. Bilimsel kirlilik ise artarak devam etmektedir.

¹⁰ Tie, Ning (2013), *Sonsuz Ne Kadar Uzun*, Nuri Razi (Çev.), İstanbul: Kalkedon.

Doğru düzgün Türkçe bilmeyenler, çeviri yaptıkları dile hâkim olamayanlar, çeviri yaptıkları kültürü tanımayanlar piyasadalar... Bilimsel kirliliğin sorumluları içinde ne yazık ki akademisyenler de bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Akyıldız, İsmail (1988), *Konfüçyüs Konuşmalar, Diyaloglar*, İstanbul: Gün Yayıncılık.

Cleary, Thomas (1997), *Konfüçyüs Düşüncesinin Temelleri*, Sibel Özbudun (Çev.), İstanbul: Anahtar Kitaplar.

Çoruhlu, Yaşar (2002), *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabalcı.

Eberhard, Wolfram (2000), *Çin Simgeleri Sözlüğü*, Aykut Kazancıgil-Ayşe Bereket (Çev.), İstanbul: Kabalcı.

Kaya, Korhan (2006), *Sanskrit-Türkçe Sözlük*, Ankara: İmge.

Okay, Bülent (2017), *Konfüçyüs*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Olcaytu, Neşe (2001), *Konfüçyüs Bilgeliği*, İstanbul: Anahtar.

Ögel, Bahaeddin (1971), *Türk Mitolojisi (Cilt I)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Pound, Esra (2003), *Konfüçyüs - Özdüşünü, Sarsılmaz Eksen, Başak, Ahmet Yücel (Çev.)*, İstanbul: Hece.

Tie, Ning (2013), *Sonsuz Ne Kadar Uzun*, Nuri Razi (Çev.), İstanbul: Kalkedon.

Togan, İsenbike, Gülnar Kara, Cahide Baysal (2006), *Çin Kaynaklarında Türkler Eski T'ang Tarihi (Chiu T'ang-shu) (XXVIII. Dizi-Sayı 6)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

_____ (2002), *Konfüçyüs, 'Lun-Yü'*, Mehmet Türdeş (Çev.), İstanbul: Sarmal.